

مارکس

در واپسین سال‌ها
(۱۸۸۱-۱۸۸۳):

زندگی نامه‌ی فکری

مارچلو موستو

ترجمه‌ی مهدی صابری



سرشناسه: موسو، مارچلو

Musto, Marcello

عنوان و نام پدیدآور: مارکس در واپسین سالها: زندگی نامه‌ی فکری: ۱۸۸۳-۱۸۸۱ /

مارچلو موسو؛ ترجمه‌ی مهدی صابری

مشخصات نشر: تهران: نشر چشمه، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۱۸۷ ص

شابک: ۷-۰۱۳۰-۰۱-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: The Last Marx (1881-1883): An Intellectual Biography

موضوع: مارکس، کارل، ۱۸۸۱ م. - سرگذشت‌نامه

موضوع: Marx, Karl -- Biography

موضوع: کمونیست‌ها - آلمان - سرگذشت‌نامه

موضوع: Communists -- Germany -- Biography

موضوع: مارکسیسم

Marxism: موضوع

موضوع: اقتصاد مارکسیستی

Marxism economics: موضوع

شناسه‌ی افزوده: صابری، مهدی، ۱۳۶۲، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۲۱۳۹۷ م ۸ / HX۳۹۵

رده‌بندی دیویی: ۴ / ۳۳۵

شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۵۵۳۰۷۵۶

رده‌بندی نشر چشمه: علوم انسانی- تاریخ سیاسی

مارکس در واپسین سال‌ها (۱۸۸۳-۱۸۸۱):
زندگی‌نامه‌ی فکری
مارچلو موستو
ترجمه‌ی مهدی صابری

ویراستار: حسن مرتضوی

مدیر هنری: مجید عباسی

همکاران آماده‌سازی: زهرا بازیان شتربانی، ناهید شادیده

ناظران تولید: سارنگ مؤید، میثم باقری

تیراژ: ۷۰۰ نسخه

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۸، تهران

ناظر فنی چاپ: یوسف امیرکیان

چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر چشمه است.

هرگونه کپی‌برداری و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه‌ی کتبی ناشر است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۱۰۰۱۳۰۰۷

دفتر مرکزی نشر چشمه: تهران، کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲.
تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتابفروشی نشر چشمه‌ی کریم خان: تهران، خیابان کریم خان زند، نبش میرزای
شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷. تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ — کتابفروشی چشمه‌ی کوروش: تهران، بزرگراه ستاری
شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کریم، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۸ —
کتابفروشی نشر چشمه‌ی آرن: تهران، شهرک قدس (غرب) بزرگراه خراسان، نرسیده به بزرگراه نیایش، خیابان
حافظی، نبش خیابان فخرمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲. تلفن: ۷۵۹۰۰۰۰۰ — کتابفروشی
نشر چشمه‌ی بابل: بابل، خیابان شریعتی، رویه‌روی شیرینی‌سرای بابل. تلفن: ۰۱۱)۳۲۴۷۰۰ —
کتابفروشی نشر چشمه‌ی کارگر: تهران، کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲.
تلفن: ۸۸۳۳۳۵۸۳ — کتابفروشی نشر چشمه‌ی پریس: تهران، خیابان پاسداران، نبش دانشگاه، پلاک یکم،
مجتمع پریس، طبقه‌ی دوم. تلفن: ۹۱۰۰۱۲۵۸ — کتابفروشی نشر چشمه‌ی دلشدگان: مشهد، بلوار
وکیل آباد، بین وکیل آباد ۱۸ و ۲۰ (بین هفت تیر و هنرستان)، پلاک ۳۸۶. تلفن: ۵۸۷۰۰۰۰۰ (۰۵۱) —
کتابفروشی نشر چشمه‌ی آفتاب: اراک، خیابان شهید بهشتی، سمرا ارامنه، خیابان شکری، پلاک ۶۷۸۴. تلفن:
(۰۸۶) ۳۲۲۳۶۶۰۸

www.cheshmeh.ir

cheshmehpublication

cheshmehpublication

پخش کتاب چشمه: تلفن: ۷۷۷۸۸۵۰۲

فهرست

۷	یادداشت مترجم
۹	پس‌گفتار
۱۳	پیش‌برآمد: مبارزه
	فصل یک: مسئولیت‌های زندگی و افق‌های جدید پژوهشی
۱۷	۱. اتاق خیابان میرزا پارسا
۲۸	۲. در میانه‌ی انسان‌شناسی و ریاضیات
۴۲	۳. شهروند جهان
	فصل دو: سیاست بین‌المللی و بحث بر سر سرمایه‌داری در روسیه
۶۵	۱. درباره‌ی آینده‌ی کمون کشاورزی
۶۸	۲. سرمایه‌داری در حکم پیش‌نیاز ضروری جاهل کمونیستی
۷۷	۳. دیگر راه ممکن
	فصل سه: مصایب نیک‌بختی
۹۹	۱. انتشار اولیه‌ی سرمایه در اروپا
۱۱۰	۲. چرخ حیات
۱۱۴	۳. مرگ همسر و بازگشت به تاریخ
	فصل چهار: آخرین سفر مور
۱۲	۱. الجزیره و تأملات پیرامون دنیای عرب
۱۴۰	۲. یک جمهوری خواه در قلمرو شاهزاده
۱۴۷	۳. «چیزی که قطعی است این است که من مارکسیست نیستم»
۱۵۷	مؤخره: هفته‌های آخر
۱۶۵	ضمیمه: برای نان و گل سرخ
۱۷۱	گاه‌شماری مختصر: ۱۸۸۳ - ۱۸۸۱
۱۷۵	کتاب‌شناسی
۱۸۳	نمایه

پیش‌گفتار

از هنگام وقوع تیره‌ترین بحران سرمایه‌داری در سال ۲۰۰۸، کارل مارکس دوباره باب روز شده است. بر خلاف پیش‌بینی‌های پس از سقوط دیوار برلین مبنی بر این‌که مارکس برای سیش به بوته‌ی فراموشی سپرده می‌شود، ایده‌هایش بار دیگر موضوع واکاوی، شرح و بسط و البته قرار گرفته است. بسیاری شروع کرده‌اند به طرح پرسش‌های جدید پیرامون متفکری که اغلب او را با «سوسیالیسم واقعاً موجود» یکسان می‌دانستند و بعد از ۱۹۸۹ بدون تعارف نادیده گرفته شد.

روزنامه‌ها و مجلات معتبر با مخاطبانی گوناگون رکن را نظریه‌پردازی کاملاً مناسب روز و آینده‌نگر توصیف کرده‌اند. او اکنون سرآمد در همه‌جا، مضمون درس‌های دانشگاهی و کنفرانس‌های بین‌المللی است. ترجمه‌هایش، که بازچاپ یا در ویراست‌های جدید منتشر شده‌اند، بار دیگر در قفسه‌ی کتاب‌فروشی‌ها ظاهر شده، و بررسی آثارش، پس از دست‌کم بیست سال غفلت، شدنی‌تر و فزاینده گرفته است؛ مطالعاتی که گاه به نتایج مهم و بی‌سابقه‌ای رسیده‌اند.^(۱)

از سرگیری انتشار آثار کامل مارکس و انگلس (^۲MEGA)، ویراست تاریخی-انتقادی تمامی آثار مارکس و انگلس، برای ارزیابی مجدد سراسری آثار مارکس از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. تاکنون ۲۶ مجلد از آن منتشر شده و سایر مجلدات در دست آماده‌سازی است. این مجلدات حاوی نسخه‌هایی جدید است از برخی آثار

مارکس (مانند ایدئولوژی آلمانی)، تمام دست‌نوشته‌های مقدماتی سر‌مایه، نامه‌های ارسالی (همراه گزیده‌ای از نامه‌های دریافتی) در خلال دوره‌های مهم زندگی‌اش، و همچنین حدود دویست دفتر شامل گزیده‌ی آثاری که مارکس مطالعه کرده بود و تأملاتی که آن مطالعات برانگیخته بود. این دفترها کارگاه نظریه‌ی انتقادی مارکس را شکل می‌دهند، و به ما خط سیر پیچیده‌ی اندیشه‌ی او و منابعی را نشان می‌دهند که بر مبنای آن‌ها ایده‌هایش را بسط داد.

این مطالب، که بسیاری از آن‌ها تنها به آلمانی موجود است و از این رو به حاشیه‌ی کوچکی از پژوهشگران محدود مانده، نویسنده‌ای را به ما نشان می‌دهد بسیار متفاوت با کسی که بسیاری از منتقدان یا پیروان خودخوانده برای مدتی مدید به ما معرفی کرده‌اند. در واقع، یافته‌های متنی جدید در $MEGA^2$ این امکان را فراهم کرده به بگریم، بین کلاسیک‌های اندیشه‌ی سیاسی و فلسفی، مارکس نویسنده‌ای است که سال‌ها او در سال‌های اخیر بیش‌ترین تغییر را کرده است. دورنمای سیاسی به دنبال فراتر رفتن اتحاد شوروی کمک کرد تا مارکس از نقش مترسک‌دستگاهی دولتی به رهبر سبک‌داده‌ی شد رها شود.

از این رو پیشرفت‌های پژوهشی، در کنار شرایط سیاسی متفاوت، حاکی است که از سرگیری تفسیر اندیشه‌ی مارکس پدیده‌ای بی‌پایان است. به احتمال زیاد، بخش قابل توجهی از این علاقه به مارکس بر دایره‌ی نهایی تفسیرهای نظری او، یعنی بر مارکس در واپسین سال‌ها، متمرکز باشد. بررسی کنونی نیز، که به قصد ارائه‌ی یک زندگی‌نامه‌ی فکری نوشته شده، با پژوهش منحصر‌به‌طری اندیشه‌ی مارکس دنبال و تکمیل خواهد شد.

و اکاوی دست‌نوشته‌های سال‌های پایانی زندگی مارکس این افسانه را به ما می‌کند که او کنج‌کاوی فکری‌اش را در آن زمان از دست داده و از کار دست شسته بود. در واقعیت، او نه تنها به پژوهش خود ادامه داد، بلکه آن را به رشته‌های دیگری نیز گسترش داد.

مارکس در سال‌های ۱۸۸۱ و ۱۸۸۲ به مطالعات عمیقی درباره‌ی یافته‌های تازه در انسان‌شناسی، شکل‌های اشتراکی مالکیت در جوامع پیش‌اسرمایه‌داری،

تغییرات روسیه در پی امحای سرفداری و زایش دولت مدرن پرداخت. از نامه‌های مارکس که بیانگر حمایت قاطع از مبارزات رهایی‌بخش ایرلند و مخالفت صریح با ستم استعماری در هندوستان، مصر و الجزایر بود، می‌توان دریافت که او به‌دقت رویدادهای مهم سیاست بین‌المللی را نیز زیر نظر داشت. مارکس، هر چه بود، اروپامدار یا اقتصادزده یا فقط دلبسته‌ی تعارض طبقاتی نبود.

مارکس گمان می‌کرد بررسی تعارضات سیاسی جدید، درون‌مایه‌ها و مناطق حرافیاسی جدید برای نقد مداومش از نظام سرمایه‌داری ضروری است. این بررسی‌ها او را قادر می‌ساخت ویژگی کشورهای مختلف را در نظر بگیرد و امکان رویکردی به سوسیالیسم را، متفاوت با آنچه پیش‌تر مطرح کرده بود، بسنجد.

در نهایت مارکس در ده‌اَپسین سال‌ها خودمانی‌ترین دوران او نیز هست: مارکس شکنندگی‌اش در زندگی را نشان نمی‌کرد و در عین حال به مبارزه ادامه می‌داد، از شک طفره نمی‌رفت بلکه بی‌پره‌با آن روبه‌رو می‌شد، به جای پناه بردن به قطعیت {نظرات خود} و استقبال از تائید نسبی جدید نخستین «مارکسیست‌ها»، پیش بردن سریع پژوهشش را برگزید. این مارکس یکی از آن تبار بسیار نادر و از بیخ‌وبین شورشی است، سراسر متفاوت با تصور ابوالهول مرمرین که با یقینی جزئی به آینده اشاره می‌کند. او نسلی جدید از پژوهشگران و فعالان سیاسی را فرامی‌خواند؛ آنان که مبارزه‌ای را از سر گرفته‌اند و به آن ادامه می‌دهند که او به بسیاری پیش از او و تا به امروز هستی‌اش را یکسره وقف آن کرده بود.

یادداشت

۱. برای مروری بر آثار اصلی تازه در این موضوع — بخش «پذیرش جهانی امروزی مارکس» در مارچلو موستو (گردآورنده)، مارکس برای امروز، لندن: راتلج، ۲۰۱۲، صص ۲۳۴-۱۷۰. همچنین مقایسه کنید با مارچلو موستو (گردآورنده)، احیای مارکس، کمبریج: انتشارات دانشگاه کمبریج، ۲۰۱۸.